

UDK:821.512.133.09-31:373.5

Nurzod NORQULOV,
Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti katta o'qituvchisi
E-mail: nurzod4100@gmail.com

ToshDO 'TAU' professori, f.f.d M.Abdullayeva taqrizi asosida

UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA NASRIY ASARLARNI O'QITISH MUAMMOLARI

Annotatsiya

Maqolada bugungi umumta'lim maktablarida mumtoz nasriy asarlarni o'qitishda pedagoglar duch kelayotgan murakkabliklar, ularni bartaraf qilishda bir nechta tavsiyalar berilgan. Madrasa ta'limi, undagi ba'zi o'qitish usullari haqida ma'lumot keltirilgan.

Kalit so'zlar: Ta'lim, darslik, mumtoz nasr, o'qitish, ilmi sharh, ilmi tahlil, ilmi sanoe, ilmi g'ariba.

PROBLEMS OF TEACHING PROSE IN SECONDARY SCHOOLS

Annotation

The article provides several recommendations on the complexities faced by educators in the teaching of classical prose works in today's secondary schools, their elimination. Information about Madrasa education, some teaching methods in it is presented.

Key words: Education, textbook, classical prose, teaching, science review, science analysis, science sanoe, science fiction.

ПРОБЛЕМЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ПРОЗЫ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛАХ

Аннотация

В статье дается несколько рекомендаций по устранению сложностей, с которыми сталкиваются педагоги при преподавании произведений классической прозы в современных средних школах. Представлена информация об образовании в медресе, некоторых методах преподавания в нем.

Ключевые слова: Образование, учебники, классическая проза, преподавание, научные обзоры, научный анализ, научная фантастика.

Kirish. Mumtoz nasriy asarlar barcha davrlarning eng buyuk ma'naviy boyligi bo'lib kelgan. Ammo mumtoz nasriy asarlarni tushunishga har qanday o'quvchi ham qiziqish bildiravermaydi. Bunga asosiy sabab qilib asar tilining og'irligi, syujet chiziqlari eskirgani va bugungi kunga aloqasi yo'qligini ko'rsatishadi. Holbuki, mumtoz nasriy asarlarda ko'plab umuminsoniy muammolarga to'xtalganki, vaqt oralig'idan qat'iy nazar mazkur qarashlar hozirgi kun uchun ham juda dolzarb hisoblanadi. Shu ma'noda hozirgi tez rivojlanayotgan jahonda mumtoz nasriy asarlarini o'rta ta'limda o'qitish jarayoniga nisbatan yondashuvda o'quvchining o'rganish imkoniyatini hisobga olish kerak. Bugungi kunda mumtoz nasriy asarlarini o'qitish borasida o'rta ta'limdagi ayrim muammolarga to'xtalsak:

Madrasa ta'limidagi o'qitish usullaridan hozirgi adabiy ta'limda to'liq foydalanilmayotgani. Madrasa ta'limida mumtoz adiblar ijodining eng go'zal namunalari o'rgatilgan. Bu davrda mumtoz adiblarning nasriy asarlar tahlilida quyidagi usullar orqali mumtoz matn mazmunini to'liq idrok eta olish va ijodkor mahoratiga baho berish lozim bo'lgan:

"ilmi sharh" (ochish, bayon qilish, oshkor qilish) – mumtoz matnlarni o'rganishda asosiy kalit vazifasini bajarib, matndagi har bir so'zning mazmun mohiyatini ochuvchi usuldir. Bunda matn sharhi matn hajmidan bir necha barobar ko'proq hajmga ega bo'lishi mumkin. Sharhlovchidan esa juda chuqur bilimni talab qilgan. Bunday sharhlar madrasa talabalarining asarni tushunishlari uchun katta yordam bergan. Demak, o'quvchilar ilmiy asarlarni ham, unga yozilgan sharhni ham o'qishga majbur bo'lgan. Sharh asardagi har bir muammoni ochishga xizmat qilgan. Ayniqsa, mantiq ilmini, ilmi aruz, ilmi maoni, ilmi bade kabi adabiyotga oid ilmlarning mohiyatini ochishda sharhlab o'qitish usuli katta yordam bergan. Keyinchalik sharh faqat madrasalarda o'qitiladigan asarlar uchun emas, balki barcha ilmiy asarlarga keng izoh berish, muallif fikrlarini kengaytirish, soddalashtirish uchun ham xizmat qilgan. Professor B. To'xliyevning sharhlab o'qish orqali, biror asar matnini izohlash jarayonida o'quvchilar notanish so'z ma'nosi bilan, ayrim so'zlarning ko'chma ma'nosi yoki bir so'zning bir necha xil ma'nolari bilan tanishadilar degan fikrni ilgari suradi. Aslida ham

mumtoz nasriy asarlarimizni o'rganishda bu usul bugungi adabiy ta'lim uchun juda zarur. Sharhlab o'qitish orqali mumtoz asarlarga xos arxaik, shevaga xos, arab fors tilidan kirgan so'zlar ma'nosi oydinlashadi, o'quvchilar ko'z o'ngida o'tmish madaniyat gavdalanadi. Sinflar kesimida adabiyot darslarida berilgan mumtoz asarlarni o'rganishda, ba'zan darsda mavzuni badiiy asar nomini sharhlashdan boshlash kerak. Masalan, 10-sinf adabiyot darsligida "Boburnoma" asaridan parcha berilgan. (eski adabiyot darsligida) "Boburnoma"ning tarixiy-memuar asar ekanligi, qomusiy manba sifatida qiymati sanalishini tushuntirish, sharhlashda Boburning tarixiy shaxs ekanligini, u o'z zamonasining taniqli hukmdori bo'lganligidan boshlash zarur. Agar Boburning xarakteri uning shaxsini ochib beradigan tarixiy ma'lumotlar bilan izohlansa, darsning mazmundorligi ortadi. Sa'diy Sheroziyning "Guliston", Navoiyning falsafiy adabiy asarlarini, Xoja hikoyatlarini, Boburning "Boburnoma", Nosiruddin Rabg'uziyning "Qissasi Rabg'uziy" asarlarini sharhlashda ham xuddi shu yo'lni tutish mumkin.

"ilmi tahlil" mumtoz matndagi har bir so'zning mazmun-mohiyati aniqlangach, matnning mazmuni, shoir aytmoqchi bo'lgan fikr, olg'a surgan g'oya tahlil qilingan. Shunisi e'tiborliki, sharqona o'qitish usullari bir-biri bilan uzviy bog'liqlikda olib borilgan. Izchillik bilan soddadan murakkabga o'tilgan. Madrasa o'quvchilari ilmi sharh usulini yaxshi o'zlashtirmasa, matnni yetarli darajada tahlil qila olmagan. Ilmi tahlil ko'nikmasini chuqur egallagan talabaning ko'zi oldida matndagi zahira qavatlarini oydinlasha boradi va ma'nolar ko'pqavatligi zichligi manbaya sifatida namoyon bo'ladi. Matndagi aynan mana shu jihatlarni anglagan o'quvchigina mumtoz matnning qiymatini, bahosini belgilay oladi;

"ilmi sanoe" o'quvchilarning diqqat-e'tiborini harfga, tovushga, so'zga, so'z ma'nosiga, so'zning matnda joylashuviga, so'zlar takroriga, so'zning asl va ko'chma ma'nosiga, jinsdoshlik (omonimlik) xususiyatlariga, birikmaga, birikmaning ma'no jilosiga, misraga, misra mazmuniga, baytga, baytdagi so'zlar munosabatiga, badiiy san'atlarga jalb etadi. Demak, o'quvchilardan har bir bayt ustida qunt bilan ishlash, undagi san'at turlarini aniqlash va ularga baho berish talab qilingan;

“ilmi g'ariba” (g'ayb, g'arib) matndagi katta ma'nodan, mazmundan hayratlanish, yozuvchi is'tedodiga qoyil qolish usuli. Mumtoz adabiyotshunosligimizda fanning teran nuqtalarini, ich-ichidagi ma'nolarini anglash ilmi g'ariba deb yuritilgan. Kam so'z, ibora yoki matnga katta mazmun mohiyatni joylanganligini anglashdir. Mumtoz adabiyotimizda kichik hikoyatlar aynan shu jihatlarni o'zida birlashtiradi. Adabiyotshunos olim Abdug'afur Rasulov o'zining “Ilmi g'aribani qo'msab” risolasida ilmi g'ariba haqida shunday ma'lumot beradi. “G'arib (g'ariba) – ajoyib, taajjublanarli, hayron qoladigan narsa. Ilmi g'ariba talqin fani bilan bevosita bog'liq... G'ariba ilmi mavjud fanlarni sinchiklab o'rganish orqali kashfiyot darajasida xulosa chiqarishgacha yetish, ajoyibot nuqtasi qadar ko'tarilishdir”[2]. Darhaqiqat, mumtoz adabiyotda, ta'lim ishtirokchilarini taajjubga soladigan, hayratlantiradigan ijod sohiblari bor. Bunga biz Sa'diy Sheroziyning “Guliston”, Navoiyning falsafiy adabiy merosini, Xoja hikoyatlarini, Boburning “Boburnoma”, Nosiruddin Rabg'uziyning “Qissasi Rabg'uziy” kabi betakror asarlarni o'qiganimizda amin bo'lamiz.

Yuqoridagi o'qitish usullaridan bugungi kunda adabiy ta'limda foydalanmaslik mumtoz nasriy asarlarimizni o'quvchi yoshlarga o'rgatishda turli pedagogik muammolarni yuzaga kelishida sababchi bo'lmoqda.

Aksariyat o'qituvchilar mumtoz nasriy asarlarni o'quvchilarga yetkazishda asar talabidan kelib chiqib, alohida reja asosida mashg'ulotni tashkil qilmasligi. Chunki adabiy ta'limda zamonaviy asarlarga nisbatan mumtoz nasriy asarlarimizni o'qitish o'qituvchidan alohida tayyorgarlikni taqozo qiladi. Bugungi maktab pedagoglarining aksariyati zamonaviy asarlar bilan mumtoz asarlarga tayyorgarlik ko'rishni bir xilda olib boradilar. Bu asar talabidan kelib chiqib bugungi adabiy ta'limda o'z samarasini bermayapti. O'qituvchi muallif tasvirlagan voqealar tafsiloti haqida gapirib, o'quvchini e'tiborini jalb qila olmaydi, yozuvchi sayohat qilgan joylarda o'z o'quvchisini sayohat qildiray olmaydi. Eng muhimi – bu o'rinda o'qituvchi asar qahramonlarining his-tuyg'ularini, sarguzashtlari, uning shaxsiyatini, iztirobu-hayajonlarini o'quvchilarga yetkazish uchun, asar matni ma'lum reja asosida chuqur ishlashi muhim ahamiyatga egadir. Har bir mashg'ulot uchun reja tuzish, o'quvchilarni faollashtirish, matnni ovoz chiqarib o'qish, o'qituvchi bilan suhbat qurish, rejaga mos sarlavha tuzish mumkin.

Mumtoz nasriy asarlarni o'rganish uchun o'quvchilarning yetarli darajada tayyor emasligi. Navoiyning nasriy asarlarini o'rganishdan oldin o'qituvchi o'quvchini asarni o'rganishga tayyorlashi lozim. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining amaldagi adabiyot darsliklarida o'qishdan oldingi topshiriqlarga deyarli e'tibor qaratilmaydi. O'quvchilarni badiiy asarga olib kirish “asar haqida” vositasida amalga oshiriladi. Bundan tashqari, ayrim fikrlashdan ortda qolgan o'quvchilarda “tushunish o'qishdan oldin boshlanadi”, yoki “matnni o'qib bo'lgandan keyingi savollarga to'g'ri javob berish – bu muayyan badiiy asar mazmunini to'liq tushunishdir”, “tushunish qayta bayon qilish” degan tasavvurlar hosil qilishi ham tabiiy. Mazkur vaziyat o'quvchilarning o'qituvchi fikriga, yoxud “asar haqida”gi qarashlarga bog'lanib qolishi barobarida matn ustida ishlash imkoniyatlarini cheklab qo'yadi. O'qishdan avvalgi topshiriqlar kitobxondagi mavjud bilimlar va badiiy matn o'rtasida ko'prik vazifasini bajaradi. Bundan maqsad o'quvchilarni o'zlari uchun notanish bo'lgan badiiy asar mutolaasiga tayyorlash, asarni yaxshiroq tushunishga yordam berish, matnni oldindan ko'ra olish qobiliyatini shakllantirish, asar matni (tarixiy davr, geografik muhit, madaniyat) haqida tasavvur uyg'otishda muhim ahamiyat kasb etadi. O'qishdan oldingi topshiriqlarni tayyorlashda, aksariyat holatlarda struktural tahlil imkoniyatlari (masalan, badiiy asarning kompozitsion qurilishi, jumladan, asar sarlavhasi, prolog, epilog, asardagi epigraflar, ilk va so'ngi jumlarlar va muallifning badiiy asar kompozitsion qurilishidan kutilgan maqsadi va h.k.z) dan foydalanish ijobiy natijalar beradi. Bugungi kunda Navoiy, Bobur, Gulxaniy, Xoja, Sa'diy Sheroziy kabi mumtoz adiblarimizning asarlarini o'qishga, ularni o'quvchi yoshlarga o'rgatishga tayyorgarlik ko'rish uchun ko'p imkoniyatlar mavjud. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 19-oktabrdagi PQ-4865-sonli qarori bilan “O'zbekkino” milliy agentligiga

Alisher Navoiy asarlari asosida badiiy va multiplikatsion filmlar, shoir hayoti va ijodi bilan bog'liq yangi ma'lumotlar va manbalar asosida to'liq metrajli badiiy-publitsistik film yaratish topshirildi. Bu o'z navbatida, Navoiy va u bilan bir davrda ijod qilgan mumtoz allomalarimiz ijodini kengroq targ'ib qilishga, xalq orasida osonroq tushunilishiga hissa qo'shadi. Turli multfilm, kino, o'yin-ilovalar orqali mumtoz adiblarimiz ijodi bilan oshno bo'lgan o'quvchilar maktabda o'rganilishi kerak bo'lgan mavzuni osonroq tushunadi. Demak, o'qituvchilar, avvalo, o'quvchilarni ruhiy-hissiy tomondan mumtoz nasriy asarlarimizni o'rganishga tayyorlashi kerak.

Mumtoz asarlarimiz tili va hozirgi til o'rtasidagi tafovut. Mumtoz adiblarimiz yashagan davr tili hozirgi kungacha besh yuz yillik yo'lda turli evrilishlar asosida bugungi adabiy til maqomiga erishgan. Tabiiyki, bu tilni tushunish o'quvchiga og'irlik qiladi. Darsliklarda keltirilgan mumtoz asarlar bugungi kun til talablari asosida tabdil qilib berilgan. Aynan tabdil asosida berilgan hikoyalarni tahlil qilib o'quvchi o'qigani va atrofdagi dunyoda, sodir bo'layotgan voqea o'rtasida aloqa o'rnatishi kerak. Buning uchun o'qituvchi muammoli savollar, turli hayotiy vaziyatlar orqali o'quvchida mantiqiy, tanqidiy, kreativ tafakkurni rivojlantirishlari uchun sharoit yaratib berishi kerak. Agar o'quvchilar olgan ma'lumotlarini o'z hayotlari bilan bog'liqligini ko'ra olsalar, ularda o'qishga qiziqish ortadi. Bu mumtoz asarlarni o'rgatishdagi murakkabliklarni bartaraf qiladi.

Mumtoz asarlarni o'qib tushunishga yordam beradigan maktab o'quv lug'atlarining mavjud emasligi, bori ham yetarli darajada to'liq qamrab olinmagani. Amaldagi 5-sinf adabiyot darsligida “Hayrat ul-abror” dostoni asliyatidan berilgan parchalarni o'qib tushunish maqsadida ayrim so'zlarning lug'atlari keltirilgan. Ba'zi so'zlarning lug'atlari keltirilmagani. Keltirilgani ham kichik shriftda varaqning pastki qismida berilgani uchun o'quvchi e'tiboridan chetda qolish holatlari uchraydi. Shu boisdan ham aynan Navoiy va u bilan bir davrda ijod qilgan mumtoz adiblarimiz asarlarini tushunishga yordam beradigan o'quv lug'atlari, kerak bo'lsa, mazkur lug'atlar asosida mobil ilovalar ishlab chiqish maqsadga muvofiq. O'quvchi mumtoz matnlarni lug'at yordamida o'qib o'rganishni aynan shu sinfdan boshlashi maqsadli bo'ladi. O'quvchi uchun notanish bo'lgan so'zning lug'aviy ma'nosi hamda kontekstda qanday ma'no anglatib kelayotganini bilish uchun ham matn bilan bog'liq so'zlar lug'ati darslikda to'liq aks etishi zarur. Mumtoz nasriy asarlarda qo'llanilgan sof turkiycha so'zlar ommalashib tilning jozibadorligiga hissa qo'shar edi. Mumtoz nasriy asarlarimizni o'rganishdan asosiy maqsad, faqatgina so'z boyligini oshirish emas, balki ana shu xazinani tiklash hamdir. Bir zamonlar, davr taqozosi bilan mumtoz adabiyotimizdan yiroqlashdik, alaloqibat, so'z boyligimiz nihoyatda qashshoqlashdi. Tilimiz nazokat, latofatdan butkul uzoqlashdi. Endi yangi avlod oldida til boyligimizni tiklash vazifasi turibdi. O'zbek she'riyatining atqoli namoyandasi Erkin Vohidovning mazkur fikrlariga qo'shilgan holda Navoiy asarlaridan sof turkiy so'zlarni ilg'ab, ommalashtirilsa, o'quvchining so'z boyligi oshadi. Fikrini ta'sirli va sifatli tarzda yetkazish imkoniyatlari oshadi.

Mumtoz nasriy asarlarni tushunishda o'quvchilarda diniy bilimlar, o'qituvchilarimizda esa tasavvuf ta'limoti haqida bilimlarning yetarli emasligi. Alisher Navoiy, Bobur, Gulxaniy, Xoja, Sa'diy Sheroziy asarlarining ko'pgina qismi tasavvufiy mazmunda ekanligini bilamiz. Tasavvufning asl mohiyatini anglamay turib bu allomalarning ijodini tushuntirib ham tushunib ham bo'lmaydi. Bu buyuk olimlarning ijodini tushunish, anglash uchun fors, arab, eski o'zbek tillarini o'rganish bilan bir qatorda Qur'oni karim, hadis, tasavvuf ilmidan boxabar bo'lish, undan keyin mumtoz davr asarlarini, ular yashagan muhitni bilish lozim. Bugungi kunda umumta'lim maktablarida mazkur adiblar ijodini imkon qadar to'liq anglashga intilish uchun hamma sharoit yetarli. Bu imkoniyatdan foydalanishimiz kerak.

Mumtoz nasriy asarlardagi ramziylik, majoziylikda namoyon bo'ladigan o'ziga xosliklarni anglab yetilmaganligi nafaqat o'quvchilar, balki o'qituvchilar uchun ham mumtoz asarlardan ta'sirlanish, ularni tahlil qilishda qiyinchilik tug'dirmoqda. Demak, mumtoz allomalar ijodini avval o'qituvchining o'zi “hazm” qilishi kerak. Buning uchun maktab o'qituvchilari uchun tasavvufga doir o'quv- uslubiy qo'llanmalar

yaratilsa maqsadga muvofiq bo'lardi. Shundagina asardagi ezgu g'oyalarni eng oliyjanob uslubda ifoda eta oladilar. Pirovardida esa, o'quvchilar ezgu g'oyalarni go'zal tafakkur qila boshlaydilar. Bu jarayon o'quvchilarda o'qishdan zavqlanish hissini beradi.

O'qilishi qiyin asarlar zamonga moslab oddiy, tushunarli usullarga asoslab o'qitilsa, adabiyotni o'qitish zavqli va kashfiyotlarga boy bo'ladi. Mumtoz nasriy asarlarimiz o'quvchilarga madaniyat, ma'naviyat haqida keng tushuncha beradi. Bu asarlarni jamiyatimizda keng miqyosda tushunilishi imon-e'tiqod kuchiga ishonadigan insonlar ko'payishiga, bu esa jamiyatimizda insoniy muammolar, ma'naviy qashshoqlashishlar kamayishiga olib keladi. Mumtoz nasriy asarlarni o'rganishda ta'lim jarayonidagi mavjud muammolar hisobga olinsa, samaradorlikka erishish mumkin. Mumtoz allomalarimiz ijodiga yondashuvni o'zgartirib o'quvchini yaxshi navoiyshunos, boburshunos qila olmasligimiz mumkin, lekin yaxshi inson qilib hayotga tarbiyalasa bo'ladi. Adabiyotning bosh vazifasi ham aslida shundan iboratdir.

Umumta'lim maktablarida sinflar kesimida o'quvchilar sig'imining nizomda belgilangan sonidan ko'p ekanligi. Aslida belgilangan 35 nafar ham ta'lim sifati, ayniqsa, mumtoz nasriy asarlarni o'rgatish uchun ko'p.

O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi, Moliya vazirligi, Sog'liqni saqlash vazirligining 2020-yil 20-iyundagi 8-mh, 28, 124/1-sonli qarorga muvofiq, sinfda o'quvchilar soni 35 nafardan ortmasligi belgilangan. "Maktablarda ta'lim sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi omillar qaysi?" savoli bilan Toshkent shahrining Yunusobod tumanidagi 327-umumta'lim maktab, Olmazor tumanidagi 11-maktab, Shayxontohur tumani 186-maktab, Jizzax viloyati Baxmal tumanidagi 45-maktab, Samarqand viloyatidagi 53-maktablarda faoliyat ko'rsatayotgan o'qituvchilar bilan o'tkazilgan so'rovnoma ta'lim sifatiga jiddiy ta'sir qiladigan omillardan biri sinflar kesimida o'quvchilar sonining belgilangan raqamlardan haddan tashqari ko'p ekanligi ta'kidlandi. Har bir o'quvchi bilan individual shug'ullanish, mavzuni batafsil tushuntirib, uni mustahkamlashga vaqt ajratish pedagogning salohiyati, malakasiga bog'liq. Lekin o'quvchi ko'p bo'lsa, (35-40 nafar o'quvchi nazarda tutilmoqda) vaqt chegaralangan bo'lsa, pedagogga bog'liq bo'lmagan holda darsning sifati pasayadi. Ayniqsa, hali yetarlicha tajribaga ega bo'lmagan yosh o'qituvchilar bu borada qiynaladi. Bolalarni tinchlantirib, diqqatini darsga qaratish oson ish emasligi bugun o'z isbotini ko'rsatmoqda. Bugungi adabiy ta'limda aksariyat maktablardagi o'quvchilarning sig'imi me'yordan ortiq ko'pligi dars mashg'uloti uchun ajratilgan vaqtga (45 daqiqa) nisbatan nomutanosib kelishi darslar sifatining pasayish omillari sifatida ko'rsatilmog'ida. Shu o'rinda Soha mutaxassislari tomonidan dars mashg'uloti uchun ajratilgan 45 daqiqa vaqt quyidagicha taqsimlanishi tavsiya etilgan:

1. Tashkiliy qism (3 minut)
2. O'tilgan mavzuni takrorlash (7 minut)
3. Yangi mavzuni tushuntirish (15 minut)
4. Yangi mavzuni mustahkamlash (10 minut)
5. O'quvchilarni baholash (7 minut)
6. Uyga vazifa berish (3 minut)

O'tilgan mavzuni so'rashga 7 daqiqa, yangi mavzu bayoniga 10 daqiqa, mustahkamlashga 10 daqiqa ajratilgan. Sinfda 35-40 nafar o'quvchi bo'lsa, har biridan bir og'izdan gap so'rab, 1 daqiqadan vaqt ajratganda ham 35-40 daqiqa tugadi. Bu holat ayniqsa, adabiy ta'limda mumtoz nasriy asarlarni sifatli bo'lmasligi kundek ravshan.

Ta'lim sifati reytingida yetakchilik qiladigan Skandinaviya mamlakatlarida bitta sinfda 19-20 nafardan o'quvchi jamlanadi. O'quvchilarni to'laonli qamrab olish maqsadida bitta sinfga asosiy fan o'qituvchisidan tashqari yordamchi pedagog ham kiradi. Bu ta'lim sifati uchun juda katta ahamiyat kasb etishi reytingdagi yetakchiligidan ko'rinadi.

Yuqoridagi aytilgan murakkabliklarning yechimi sifatida va ta'lim sifatini yaxshilash uchun shuni aytishimiz mumkinki, o'quvchilar sonini me'yorlashtirish kerak. Hech bo'lmaganda matematika, ona tili va adabiyot, kimyo, fizika fanlarida ham ikkiga bo'lib dars o'tilsa, natija ancha yuqori bo'ladi. To'g'ri, hamma narsaga bosqichma-bosqich erishiladi, har qanday ijobiy o'zgarish uchun vaqt kerak. Lekin ta'lim tizimi uchun yo'qotilgan har qanday vaqt katta zarar bo'lishi tarixda o'z isbotini ko'rsatgan. Maktablar mamlakat uchun kerakli kadrlarning generatori hisoblanadi. Shunday ekan bunday holatni hech qachon kechiktirib bo'lmaydi.

Ota-onalarning farzandi ta'limidagi ishtiroki.

O'quvchilarning ta'lim olishida ota-onalarning roli bebahodir. Bolaning ta'limi u birinchi marta maktab yoki bolalar bog'chasi ostonasidan o'tishidan ancha oldin boshlanadi. Ota-onalar bu jarayonda asosiy rol o'ynaydi, bola hayotidagi birinchi va eng muhim o'qituvchi bo'lib xizmat qiladi. Ota-onalarning o'quv jarayonidagi ishtiroki bolalarning akademik yutuqlariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ta'limdagi ma'lumotlariga ko'ra, ota-onalari o'qishlarida faol ishtirok etadigan bolalar yuqori baholarga ega va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradilar. Bu o'z navbatida ta'lim sifatining yuqori bo'lishiga sabab bo'ladi. Xo'sh, bugungi adabiy ta'limda ota-onalarning farzandi ta'limidagi ishtiroki qanday? Bu savolga javob aniq yaxshi emas. Bu holat o'qituvchilar bilan ota-onalarning hamkorligi yuqori darajada emasligini ko'rsatadi.

Bugungi kunda ota-onalarning farzandlari ta'limi bo'yicha maktabdagi faol ishtiroki, ularga qo'llab-quvvatlovchi va rag'batlantiruvchi muhitni yaratish va hissiy qo'llab-quvvatlashi o'quvchilarning muvaffaqiyatli o'rganishi va har tomonlama rivojlanishiga yordam beradi. O'quvchilarning ta'lim olishida ota-onaning ishtiroki – pul bilan sotib olib bo'lmaydigan afzallik. Barcha ota-onalar, iqtisodiy ahvoli, irqi yoki asosiy (ona) tilidan qat'iy nazar, bolasidan maktab haqida so'rash yoki ota-onalar yig'ilishlarida qatnashish kabi oddiy ishlarni bajarishi kerak. Har qanday ota-ona o'z farzandining ta'lim olishida ishtirok etishi nafaqat uning o'zlashtirish darajasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, balki bugungi adabiy ta'limdagi o'qituvchining ruhiyatini ko'taradi o'z kasbi oldidagi mas'uliyatni yanada oshiradi.

Xulosa. Mumtoz allomalarimiz ijodini o'rganish va o'rgatish bugungi o'qituvchi va o'quvchidan chuqur tafakkur talab qiladi. Mumtoz nasriy asarlarimiz asrlar osha o'z qadr-qimmatini saqlab kelayotganligi ham mana shunda. Mutafakkirlarning falsafiy, pand-nasihat yo'g'rilgan asarlari ta'lim bosqichlarida o'quvchi ma'naviyatini yuksaltirishning muhim vositasi sanaladi. Bugungi ta'limning vazifasi barkamol shaxsni hayotga tayyorlash. Hozirgi shiddat bilan rivojlanayotgan raqamli dunyoda ko'zi kichik ekranga bog'lanib qolgan o'quvchilarda ezgulik, bag'rikenglik, to'g'rilik kabi tuyg'ularni shakllantirish uchun adabiyot o'qitish samaradorligini oshirishga har qachongidan ko'ra ko'proq ehtiyoj bor. Adabiyot o'qitishning maqsadi badiiy asarlar yordamida sog'lom e'tiqodli, mustaqil fikrli, o'tkir hissiyotli, yuksak didli, axloqan barkamol, aqlan yetuk, o'zga insonning tuyg'ularini anglaydigan, o'z xatti-harakatlariga xolis baho bera oladigan shaxsning ma'naviy dunyosini shakllantirishdan iborat.

ADABIYOTLAR

1. Adabiyot nadir? — "Sadoi Turkiston" gazetasi. 1914 yil 4 iyun. (2-sahifa)
2. Расулов А. Илми ғарибани қўмсаб... Тошкент, «Маънавият», 1998. (5-sahifa)
3. Дўстқораев Б. Махмудхўжа Бехбудий – таълим ислохотчиси. - // Til va adabiyot ta'limi, 2005.
4. Tursunova M. Madrasalar ta'limida adabiyot sabog'i. Monografiya. — Samarqand: SamDU nashri, 2010.
5. Тўхлиев Б. Мумтоз асарларни шарҳлаб ўрганиш. — Тошкент: Баёз, 2013.
6. Umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standarti. — T.: Respublika ta'lim markazi, 2017.
7. Husanboyeva Q., Niyozmetova R.. Adabiyot o'qitish metodikasi. O'quv qo'llanma. — T.: 2018.